

ВЗІРЕЦЬ ГУМАНІЗМУ І ВИСОКОЇ МОРАЛІ

**Спільна ювілейна сесія Загальних зборів
президій НАН України і НАМН України,
присвячена 100-річчю від дня народження
академіка М.М. Амосова**

6 грудня 2013 р. у приміщенні Солом'янської районної в місті Києві державної адміністрації відбулася Спільна ювілейна сесія Загальних зборів президій Національної академії наук України та Національної академії медичних наук України, присвячена 100-річчю від дня народження академіка Миколи Михайловича Амосова. В урочистостях взяли участь вищі посадові особи держави, керівництво обох національних академій, провідні вчені, медики, лікарі, колишні пацієнти видатного хірурга, іноземні гості, представники широкої громадськості та засобів масової інформації.

Блажен, кто рядом славных дел
Свой век украсил быстротечный,
Блажен, кто жизнь умел
Хоть раз коснуться правды вечной...

А.К. Толстой «Иоанн Дамаскин»

6 грудня 2013 р. виповнилося 100 років з дня народження видатного кардіохірурга, вченого, філософа, письменника, громадського діяча, Героя Соціалістичної Праці, лауреата Ленінської премії і трьох Державних премій України, заслуженого діяча науки УРСР, доктора медичних наук, професора, академіка НАН України і НАМН України Миколи Михайловича Амосова. За календарем пам'ятних дат ЮНЕСКО і за розпорядженням Кабінету Міністрів України поточний рік оголошено роком Амосова. З нагоди святкування ювілею нашого видатного співвітчизника відбулася Спільна ювілейна сесія Загальних зборів президій Національної академії наук України та Національної академії медичних наук України.

Вице-прем'єр-міністр України **К.І. Грищенко** зачитав привітання Президента України В.Ф. Януковича учасникам урочистого зібрання, зазначивши, що М.М. Амосов врятував життя тисячам пацієнтів, виховав цілу плеяду висококваліфікованих хірургів, відкрив новий світогляд у медицині, одним із перших усвідомив важливість ідей біокібернетики.

Відкриття Спільної ювілейної сесії Загальних зборів президій НАН України і НАМН України

Міністр охорони здоров'я України **Р.В. Богатирьова** оголосила привітання Прем'єр-міністра України М.Я. Азарова. Вона додала, що майже завжди амосівські праці, доповіді, новаторські методики, публічні дискусії привертати до себе увагу всього суспільства. У нього навчалися всі українські кардіохірурги. На думку міністра, М.М. Амосов завжди йшов до істини власним шляхом, покладаючись лише на свій розум, оптимізм, обов'язок лікаря і громадянина, любов до людей.

На адресу учасників Спільної сесії надійшли також вітання від Голови Верховної Ради України В.В. Рибачака, голови Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я Т.Д. Бахтеєвої та інші поздоровлення.

Віце-президент Національної академії наук України академік НАН України **В.Д. Походенко** зачитав присутнім звернення президента НАН України академіка Б.Є. Патона. Він зазначив, що Микола Михайлович був багатогранною неординарною особистістю, надзвичайно порядною, відповідальною, вимогливою і справедливою людиною з великим відчуттям внутрішньої свободи та гідності. Всі, хто з тієї чи іншої нагоди зустрічалися з ним, діставали позитивний заряд його ентузіазму, нових ідей, захопленості справою. Нам і нашим нащадкам знадобиться ще немало часу, щоб досягнути всі грані особистості та генію М.М. Амосова.

Президент Національної академії медичних наук України академік НАМН України **А.М. Сердюк** у своїй доповіді наголосив, що

М.М. Амосов був не лише видатним хірургом, який безмежно розширив горизонти хірургії, а й борцем, захисником і пропагандистом наукових ідей, людиною, яка чітко визначила свою роль у суспільному житті й піднесла до небачених висот власну соціальну відповідальність.

Якщо поглянути на людське життя, так би мовити, з висоти пташиного польоту, то у Миколи Михайловича воно проходило на зламі історичних епох. Народився він у Російській імперії, пережив усі соціальні та революційні потрясіння, Першу світову і громадянську війни. Навчався, мужнів, досяг видатних успіхів у радянську добу. Грізні роки гітлерівської навали М.М. Амосов провів у зоні бойових дій як провідний хірург польового шпиталю. Саме там, у пеклі людського винищення, руки хірурга Амосова, не знаючи перепочинку, набували вправності, а він сам — непохитної віри у своє покликання. Згодом він продовжував плідно працювати в Україні, заснував і розбудував Інститут кардіохірургії, який нині названо його ім'ям, був одним із найактивніших ініціаторів і засновників Академії медичних наук України.

Однак Микола Михайлович завжди залишався самим собою. Його кредо — бути першим. Першим у країні він почав лікувати вади серця методом хірургічної корекції, одним із перших в СРСР запровадив штучний кровообіг, у 1963 р. першим здійснив протезування мітрального клапана, а через два роки першим у світі запровадив антитромботичні протези серцевих клапанів. І це далеко не повний перелік його новацій.

Багато часу Микола Михайлович віддавав своєму захопленню — біокібернетиці. Розроблення різних систем моделювання функцій організму, які разом починали видатні вчені В.М. Глушков і М.М. Амосов, сьогодні набувають нового значення — у Європі започатковано великий проект з моделювання функцій мозку, аналогічний проект з вивчення свідомості й процесу мислення ініціював президент США.

Неможливо обійти увагою легендарний спосіб життя Амосова — свій виклик старінню він зробив публічним. З року в рік щоранку він бігав, потім обтяжував себе фізичними вправами. Такі регулярні навантаження дозволили Миколі Михайловичу, людині не надто кремезної статури, аж до 80-річного віку витримувати багатогодинні операції. І навіть коли був змушений вшити кардіостимулятор, а потім і протез артеріальних клапанів та коронарні шунти, він наполегливо продовжував удосконалювати програму фізичного здоров'я. М.М. Амосов щиро і безмежно вірив у можливість людини, у правильність профілактичного наряду зі збереження здоров'я здорових.

Численні літературні твори М.М. Амосова розкривають його як талановитого письменника і публіциста. Чим же можна пояснити, що ними зачитуються і спеціалісти, і пересічні люди? Чому майже кожна його книга була очікуваною, спричинювала полеміку, перевидалася в десятках країн? Відповідь однозначна: достеменність і документальність фактів, авторська неповторність, відповідальність за людське життя, відкрита сповідь лікаря й письменника нікого не може залишити байдужим і, що найголовніше, спонукає до роздумів.

Усім своїм життям, усіма своїми справами Микола Михайлович переконливо довів, що незалежно від політичних режимів і соціальних устроїв можна й потрібно жити за високими етичними принципами, не прогинаючи спину, завжди бути вірним своїм переконанням. І нині в оновленій країні ми маємо звертатися до історичної пам'яті, до тих визначних постатей, які творили славу вітчизняної медицини. Адже, за висловом видатного хірурга М.В. Скліфосовського, *«народ, який вміє шану-*

Виступ Віце-прем'єр-міністра України К.І. Грищенка

Виступ Міністра охорони здоров'я України Р.В. Богатирьової

Виступ віце-президента НАН України акад. НАН України В.Д. Походенка

вати пам'ять своїх великих предків, має право спокійно дивитися у майбутнє».

Доповідь директора ДУ «Національний інститут серцево-судинної хірургії ім. М.М. Амосова НАМН України» академіка НАН України та НАМН України **Г.В. Книшова** було присвячено засновнику Інституту і української кардіо-

Доповідь президента НАМН України
акад. НАМН України А.М. Сердюка

Доповідь директора Національного
інституту серцево-судинної хірургії
ім. М.М. Амосова акад. НАН України та
НАМН України Г.В. Книшова

хірургії взагалі, легенді світової науки, хірургу милістю Божою М.М. Амосову. Незважаючи на те, що Микола Михайлович інколи з головою поринав то в біокібернетику, то в літературну діяльність, хірургія була його головною справою, все життя він ніс цей важкий хрест з усіма його труднощами і переживаннями.

М.М. Амосов був дуже популярним серед людей. Він завжди перебував на грані, говорив прості і правдиві речі, а це не знаходило розуміння у можновладців. Тільки уявіть собі, за радянських часів він розпочав наукове дослідження, щоб з'ясувати, який устрій — соціалізм чи капіталізм — є прогресивнішим, і дійшов висновку на користь останнього. У його лекціях, які він читав по всій Україні, так чи інакше відображувалася ця ідея, що викликало

неабияке невдоволення партійних працівників. І все ж його було удостоєно багатьох вищих державних нагород і премій.

Початок трудового шляху М.М. Амосова припав на часи Великої Вітчизняної війни. Працюючи польовим хірургом, він здобув колосальний досвід, дивлячись на муки і страждання поранених, загартував свій характер, сам навчився без останку віддаватися роботі й вимагав цього від помічників. А потім була війна з туберкульозом — надзвичайно серйозною проблемою того часу. Микола Михайлович розробив власні методики, провів кілька тисяч операцій, отримав найкращі результати в Радянському Союзі, за що був удостоєний Ленінської премії. Його блискуче, ясно і зрозуміло написана книга «Нариси торакальної хірургії» стала навчальним посібником для цілого покоління лікарів.

Далі настала епоха серцевої хірургії — галузі медицини, в якій тоді ще ніхто нічого не вмів і не знав. М.М. Амосов власноруч зробив апарат штучного кровообігу. Ця громіздка непоказна машина нині знаходиться в Музеї історії медицини, але скільки ж вона врятувала життів!

Ще одна проблема — не можна було братися за операції на серці без штучних клапанів, а їх не було. Микола Михайлович привіз із Італії нейлонову сорочку. Обрізавши рукава, ми розкроїли їх на 13 клапанів, які вшили 11 пацієнтам. Однак через півроку вони почали повертатися, оскільки виник вже порок штучного клапана — тканина почала проростати і клапани стали ригідними. Довелося викликати всіх хворих і замінювати ці клапани. Так почалася епоха кульових клапанів, біля витоків якої стояв Микола Михайлович. Саме він організував роботу на заводі, де їх виготовляли вручну, адже зварювати титан тоді ще не вміли.

М.М. Амосов створив експериментальну лабораторію, де на моделях серця і легень проводили величезну кількість фізіологічних дослідів, вивчали закони гемодинаміки.

Г.В. Книшов розповів, що співробітники його Інституту розшукали 70 колишніх пацієнтів, які страждали на порок серця і яких у віці 5–7 років оперував Микола Михайлович.

Нині їм уже за 60, вони живі й здорові. І це, мабуть, найкращий подарунок до ювілею видатного хірурга.

Згодом М.М. Амосов зацікавився біокібернетикою і, як талановита людина, багато чого зробив у цій сфері. Його ідеї й досі розвивають інші дослідники.

З роками у Миколи Михайловича накопичувалися переживання, біль від людських смертей, втома від постійної війни з хворобами. Йому потрібна була сповідь — очиститися, висловитися, щоб хоч деякою мірою полегшити цей тягар. Було бажання сповідатися насамперед перед своєю совістю, перед людьми, перед Богом. Саме такою стала його перша книга «Думи і серце», яка нікого не залишила байдужим, бо там було описано життя живої людини. Дехто нарікав на надто відверту і правдиву розповідь про те, що відчуває хірург, коли готується до операції, про його невпевненість, а інколи навіть сумніви — пацієнтам, мовляв, не треба цього знати. Інші, навпаки, хвалили за справжню і чесну книгу, особливо в період застою і повсюдної брехні. У будь-якому разі книга виявилася дуже затребуваною, люди хотіли чути правду, а Микола Михайлович її говорив. «Думи і серце» було видано у 38 країнах світу.

Якщо уявити собі, що М.М. Амосов не став хірургом, він напевне був би великим літератором. Його основний життєвий стрижень — надзвичайно висока моральність. Микола Михайлович був людиною чесною, не жадібною, не брав хабарів, не крав у держави. Усі його дії були не заради себе, його думки збігалися з бажаннями й сподіваннями суспільства. Саме цей симбіоз і зробив його таким знаменитим.

Під час засідання пролунало ще багато виступів колег, соратників, учнів і пацієнтів ювіляра. Своїми спогадами і думками про М.М. Амосова поділилися з присутніми віце-президент НАМН України академік НАН України і НАМН України Ю.І. Кундієв, представники керівництва Наукового центру серцево-судинної хірургії ім. О.М. Бакулева, благодійного фонду «Амосівські серця», Російської академії наук та багато інших. Голова Науково-видав-

Представники НАН України

Під час урочистого нагородження

ничої ради при Президії НАН України академік НАН України Я.С. Яцків висловив щире подяку за плідну співпрацю Катерині Миколаївні Амосовій, доньці ювіляра, яка була укладачем нової книги «М.М. Амосов. До 100-річчя від дня народження», виданої у Видавничому домі «Академперіодика» НАН України. До речі, у цьому виданні крім статей, присвячених Миколі Михайловичу, вміщено передрук українського перекладу 1967 р. одного з найкращих його творів — «Думи і серце».

Надзвичайно приємні й теплі враження залишив у учасників Сесії показ документального фільму Т.О. Золоєва про життя і творчість академіка М.М. Амосова.

Наприкінці заходу відбулася урочиста церемонія вручення премії НАН України імені М.М. Амосова та нещодавно заснованої медалі імені М.М. Амосова НАМН України.